

Josef Dvořák / Marie Formáčková

A portrait of an elderly man, Josef Dvořák, sitting on a wooden bench. He is smiling warmly at the camera. He has short, grey hair and is wearing a dark blue and light beige horizontally striped cable-knit sweater over a white collared shirt. His hands are clasped in his lap, and he is wearing a watch on his left wrist. The background is a textured, light-colored wall.

JOSEF DVOŘÁK

úspěch se nedá přivolat

Josef Dvořák

Úspěch se nedá přivolat

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

x·y·z

NAKLADATELSTVÍ

Josef Dvořák, Marie Formáčková

Josef Dvořák – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

Josef Dvořák / Marie Formáčková

JOSEF DVOŘÁK

úspěch se nedá přivolat

Copyright © Josef Dvořák, 2017
Copyright © Marie Formáčková, 2017
© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2017
Cover photo (Josef Dvořák, herec) © Štěřba Martin,
Horázný Josef, Fotobanka ČTK
ISBN tištěné verze 978-80-7505-655-9
ISBN e-knihy 978-80-7505-684-9 (1. zveřejnění, 2017)

„Jsme schopni mimořádné krásy,
když máme odvahu snít.“
Vaddey Ratnerová

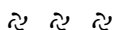
KDE SE DIVADLO V ČLOVĚKU BERE?

Tu nejpodstatnější výbavu si přinášíme už na svět. Nechci mluvit o předurčení, spíš jde o talent nebo předpoklady. Ty jsou v genech, v dědičnosti. Něco takového se najde i u mne. Rodiče se pokoušeli ochotnický hrát divadlo, hrála ho i moje starší sestra Maruška. Já sice nikdy neplánoval, že jednou divadlu upíši duši, ale byl jsem odjakživa rád, když jsem něco řekl nebo udělal a lidi kolem se smáli. Nejdřív jsem to neplánoval, ale postupně jsem si všiml, že z toho, co se kolem mě děje, si vybírám jiné věci než ostatní. Jinak je vidím a ostatním to připadá legrační. Kdoví proč tomu tak je. Třeba jinak poslouchám? Nebo jinak vidím?

PROČ ZASE VZPOMÍNÁM...

Chtěl bych Vás, všechny čtenáře a čtenářky, pozvat k sobě na návštěvu. Rád bych poznal každého, kdo si moji knížku koupí. Kdoví kolik by Vás bylo a zda bychom se do našeho nepříliš velkého bytu vešli. Ale nějak bychom to určitě udělali. Pak bychom se mohli vzájemně zkoušet z jednotlivých příběhů, protože tahle knížka je už několikátá v pořadí, a navíc mnohé historiky jsem už vyprávěl třeba na besedách, v rozhovorech, v rádiu nebo v televizi. Byla by to zajímavá konfrontace, protože já své zážitky pokaždé vyprávím jinak. Odkoukal jsem to

od Vladimíra Menšíka, s nímž jsem jezdíval v jednom autě, když jsme natáčeli film *Parta hic*. Je to už hodně dávno, v roce 1975, ale pamatuji si to naprosto přesně. Sedli jsme do auta, on začal vyprávět, pustil fantazii na plné pecky a nepřestal, dokud se zase nevyprávil motor. Fantazie se pouštěla sama. Některé příběhy jsem slyšel opakovaně, ale pokaždé to byl nový zážitek. Vždycky je vyprávěl jinak. To bylo úžasné, dokonalé. Na to člověk musí mít talent. Jen špatní vypravěči mají vše do detailu stejné. Kdyby se jejich vyprávění měřilo stopkami, bylo by to určitě nachlup shodné. A já bych rád slyšel, zda si lidé pamatují moje příběhy – a jak.

Už jsem šmátral ve své paměti několikrát, ale určitě jsem si nevzpomněl na všechno. Během lidského života se toho stane spousta. Nemohu si stěžovat na nedostatek zážitků, ovšem každé svoje vyprávění nebo vzpomínání vždycky nasměřuji k divadlu. Byl jsem jím doslova poblázněný. Když jsme hrávali v Semaforu s Janou Paulovou a Rostou Kubou, tak lidé řvali v hledišti nadšením, měli jsme pokaždé vyprodáno a byla to paráda. Jen kritika si nás nevšímala, což mé kolegy mrzelo. Já jim ale říkal, ať si to představí obráceně – že kritiky budeme zajímat, budou o nás psát pochvalné články, ale diváci při našich vystoupeních budou zívat, pokud ovšem vůbec přijdou. Uznali, že tohle je lepší varianta.

Tehdy jsem často říkal, že my – naše herecká parta – jsme tady na tomto světě hlavně proto, abychom hráli divadlo. Byli jsme hraním zblázněni, bavilo nás to a shodli jsme se na tom, že s tím nikdy nemůžeme přestat, že ho nikdy nemůžeme opustit. Nejdřív Kladivadlo, pak Semafor, jedna role za druhou, do toho začaly přicházet nabídky z televize i filmu. Možná někoho zrovna napadlo, že k dokonalému štěstí mi scházelo už jen klasické kamenné divadlo. Ovšem pravdou je, že taková nabídka také přišla. Byl jsem lákán panem režisérem Jaroslavem Dudkem, moudrým, laskavým, vědoucím člověkem, abych

šel hrát do Divadla na Vinohradech, kde působil. Právě před tímto divadlem jsme se totiž potkali a dali se do řeči. Já mu hned řekl, že to musím odmítnout, i když mám samozřejmě z tak velkorysé nabídky radost. Ale kdybych souhlasil, byl by smutný on a byl bych smutný i já. On je pedant, přesně ví, co mají herci udělat a jak má hra ve výsledku vypadat. Ale já jsem přesný opak. Mě baví narušovat tabu, dělat roli jinak, než by se dalo předpokládat. Jak říkal básník, režisér a divadelní pedagog Miloš Horanský – divadlo má devětadevadesát podob a vy si vyberte tu svou.

V tomto směru jsem asi anarchista. Toužím hrát divadlo ve společnosti výborných herců – což se mi mnohokrát podařilo –, kteří vezmou klasiku a nastudují ho pod vedením výborného režiséra tak, jak by si to představoval klasik a udělalo by to kamenné divadlo. Ale řízením osudu si jako hlavního představitele vyberou človíčka, který s nadšením roli přijme, nesmírně ho to baví, ale postavu si vysvětluje po svém, příběhem se nechává jen inspirovat a obohacuje ho o vlastní zážitky a názory. To není snižování úrovně herectví kolegů, naopak je to jejich povýšení. Nový nápad musí být natolik silný, aby se i oni začali divadlem bavit.

Tehdy na chodníku mi pan režisér Jaroslav Dudek řekl, že mám pravdu, že vlastně kvůli tomu se na mě chodíval kdysi dívat do Divadla Ateliér, když jsem tam hrával s Luďkem Sobotou. Byl jsem tím šokovaný, nikdy o sobě nedal vědět, netušil jsem, že mezi diváky sedí tak vynikající režisér, k němuž mám velkou úctu. A tak jsem se ho tenkrát zeptal, kde vzal odvahu obsadit mě třeba do televizního seriálu *Nemocnice na kraji města* nebo posléze do filmu *Hřbitov pro cizince*, když na vlastní oči viděl, co na jevišti provádím. Odpověděl mi, že mě obsadil proto, že mi role seděla a on mě v ní od začátku viděl.

Pan režisér Dudek měl na lidi radar, věděl, co a proč dělá, divadlu rozuměl. Vysvětlil jsem mu, že to ode mne není neskromnost, ale

já musím hrát hlavní roli. Kdyby to tak nebylo, pak by moje snažení nemělo smysl, nemělo by opodstatnění. Postavení hráče mého typu musí být osou. Je to pravidlo, které se musí respektovat, jinak by moje snažení nemělo smysl.

PROČ SE ASI LIDÉ ROZHODNOU PRO URČITOU PROFESI?

Možná se ani nerozhodují lidé, ale sám osud rozhodne a někoho si pro určitou profesi vybere. Když přemýšlím, jak to bylo se mnou a kdo s divadlem přišel první – jestli já nebo osud –, vybavuje se mi jedna příhoda z dětství.

Bylo mi asi šest, ještě jsem nechodil do školy a jel jsem s rodiči z Kadaně, kde jsme bydleli, do Ústí nad Labem k příbuzným. Jezdili jsme tam pravidelně a můj tatínek si pokaždé spletl dvě ústecká nádraží. I tentokrát zavelel k opuštění vlaku o stanici dřív, my jeho příkaz nezpochybnili, spořádaně vystoupili, poté bez reptání šli na stanici městské dopravy, jako ostatně pokaždé, a odtud jsme chtěli odjet k strýčkovi a tetě. Hned vedle stanice byla výloha malého obchůdku a mě v ní upoutala krásná velká marioneta. A já po té loutce okamžitě zatoužil. A byla to touha tak velká, že jsem se od výlohy nemohl odlepit. Fascinovaně jsem se na ni přitiskl, upřeně zíral na loutku a představoval si, co všechno bych s ní mohl dělat. Že bych vlastně nikoho jiného nepotřeboval, protože ona by mi zahrála kohokoliv. Když se mě rodiče snažili od výlohy odtrhnout, spustil jsem řev. Ne snad, že bych řval poprvé v životě, ale zřejmě to byl jiný řev než obvykle, protože moji jinak racionální rodiče se rozhodli mi vyhovět. Neděle neneděle. Zjistili, kdo je majitelem obchodu, došli k němu domů a přemluvili ho, aby přerušil sváteční siestu, šel s námi do svého obchodu a marionetu nám prodal. Ten pocit štěstí, který jsem měl, když pan vedoucí vyndal loutku z výlohy a podal mi ji, si pamatuji dodnes.

Z návštěvy příbuzných nebylo nic, ale kupodivu mi nikdo nic nevyčítal. Když jsme se vrátili domů, vrhl jsem se okamžitě ke svému loutkovému divadélku, odsunul všechny loutky a začal si hrát s tou novou. Byla obrovská, mnohem větší než celé divadélko. To jí sahalo někam do pasu. Čněla v něm jako obryně, ale mně ta disproporce nevadila. Nemohl jsem se loutky nabažít, viděl jsem v ní všechny svoje oblíbené pohádkové bytosti a ona byla ve všech těch rolích věrohodná.

Kdoví, třeba právě tehdy mi osud napověděl, co bych měl jednou dělat. Jasně mi přece naznačil, že mi vybral divadlo, ale ne to klasické. Ne velké kamenné divadlo, kde se herec musí pořádně snažit, aby byl na scéně vidět, kde je každý krok a každé slovo přesně nastudováno a je třeba se striktně držet scénáře. Pro mne moudrý osud přichystal divadlo, jemuž se říká autorské. Divadlo, kde větší roli než kulisy hrají lidé. A že ti lidé musejí hrát tak, aby z divadla vyčuhovali, aby byli vidět, stejně jako kdysi vyčnívala z kulisy moje přerostlá marioneta. Protože do takového divadla se chodí na herce, a ne na divadelní kusy.

Tuhle starou marionetu už nemám. Opustila mě a já ani nevím, jak a kde skončila. Možná usoudila, že u mě už svoji práci odvedla a je čas jít o dům dál, možná je pořád někde schovaná a tajně mě sleduje, jestli jsem si vzal její rady k srdci. Ovšem nahradily mi ji dvě jiné loutky. Obě byly vytvořeny podle mne, respektive podle vodníka, jehož jsem mnohokrát hrál. Jsou ze dřeva, vypadají skoro jako dvojčata, ale já vím, že jedna z nich je asi o pět let starší. Ostatně při bližším ohledání je ten věkový rozdíl znát. I když jsem se na roli namaskoval stejně, jedna má o trochu víc vrásek. Kupodivu ta mladší. U loutek jde čas totiž jinak než u lidí. Mám je rád a vidím na nich, jak spolu se mnou zestárla i moje role vodníka. Působí mi to radost. Protože je pěkné, když herec může stárnout se svou rolí. Třeba se dočkám ještě jedné loutky, která bude znázorňovat vodníka už hodně starého a vetchého. A je jisté, že právě ona bude z těch loutek nejmladší.

PROČ MAJÍ LIDÉ POTŘEBU PSÁT?

Lidé píší, protože se to naučili ve škole (aspoň většina z nás) a protože si z jakési marnivosti přejí, aby po nich něco zbylo. Aby zůstalo něco z doby, která se už nikdy nevrátí, z atmosféry, která se nedá zopakovat. Kolik báječných herců prošlo našimi dějinami i našimi divadly a co o nich víme? Máme jen pár vzpomínek v memoárech těch pamětníků, kteří podleli spisovatelské marnivosti, zůstalo pár výstřižků a plakátů v divadelních archivech. Sám jsem byl při spoustě nádherných představení, která se už nikdy nevrátí, a vyčítám si, proč jsme nebyli tak předvídaví a nenahrávali si je alespoň na magnetofon, když už nás napadlo dát před hlediště kameru. Přitom takovou možnost – i když zdaleka ne dokonalou – už jsme tenkrát – v šedesátých, sedmdesátých, osmdesátých letech minulého století – měli.

Ale něco málo se našťestí přece jen zachovalo. Před časem jsem jel do Ústí nad Labem na představení a zároveň navštívit svého kamaráda Jindru Jukla. Ten kdysi u nás v divadle dělal zvukaře. Ani sám nevím proč, ale měl jsem náhlé nutkání zeptat se ho, jestli náhodou nemá magnetofonový záznam našeho představení *Hadrián z Římsů* od pana Václava Klimenta Klicpery. Chvilí na mě udiveně koukal a pak řekl:

„Nebudeš tomu věřit, ale zrovna teď jsem nahoře v kabině vložil tuhle hru do mašiny, že ti ji, až přijedeš, nabídnou.“

Tohle by asi byla lahůdka pro člověka, který se zabývá přenosem myšlenek, telepatii, věštěním a dalšími okultními disciplínami. Od doby, kdy jsme hru hráli, uběhlo už hodně času a nikdy předtím jsme se o ní s Jindrou nebavili. Ale zřejmě jsme na sebe a na to naše někdejší společné dílo tak intenzivně mysleli, že se naše myšlenky někde spojily a nedovolily ani jednomu z nás, abychom to zase pustili z hlavy.

Jindra mi hned vzácný šestnáctimilimetrový záznam pustil a já chvíli nebyl schopen slova. Byl jsem dojatý, že někoho napadlo vzít kameru do divadla, natočit to a ještě nám to předat. Byl jsem tím zá-

znamem fascinovaný a i po těch letech se mi to líbilo. Bylo to vážně dobré představení, paměť mě neklamala.

Ovšem tím víc lituji všeho, co jsme si marnotratně nechali utéct, co nemáme natočené nebo aspoň nahrané. Je mi líto, že si o tom všem krásném a mimořádném můžeme jenom povídat. Že nemáme kromě pár fotografií autentický záznam, na kterém bychom i po letech viděli, jak se tenkrát všechno hýbalo, jak to běhalo. Jak se dělalo divadlo. Co bychom věděli dneska o Voskovcovi a Werichovi, kdyby se nezachoval žádný film? Co bychom věděli o Vlastovi Burianovi, našem českém králi srandy? A králů srandy je všude na světě málo, jsou stejně vzácní jako bílé velryby. A možná ještě vzácnější.

O BIOGRAFU

Strašně rád jsem chodil v Kadani do kina – tenkrát se říkalo do biografu –, protože tam jsem poznával jiný svět. A ten jiný svět se mi strašně líbil. Nebyl jsem okamžitě fandou herců, k tomu se člověk musí dopracovat věkem, ale miloval jsem zvláštní atmosféru kina. Dodneška nevím, jak bych ji přesně definoval. Byla to směs touhy, tajemnosti a očekávání.

Kadaňské kino Moskva jsem miloval také kvůli vlaku. Vlastně vůbec nevím, proč byla na balkoně dlouhá vitrína s nádherným modelem osobního vlaku. Musel jsem ho vidět pokaždé, když jsem do kina přišel – ať už sám, nebo s rodiči. Ten dokonalý model, s kolejiemi, návěstidlem a vším, co k vlaku patří, mi návštěvu kina ozvláštňoval.

Strašně rád jsem sedával v první řadě mezi ostatními dětmi. Svorně jsme lízali plátno a vřeštěli nadšením, když se zhaslo a plátno ožilo. Řval a ječel jsem také, stržený atmosférou očekávání. Miloval jsem znělku filmů ze studia Bratři v triku. Jásal jsem, když se na konci filmu animování bratři způsobně uklonili. To byla nádhera! A stejně nádherné byly všechny filmy, které jsme z první řady kadaňského kina přímo hltali. *Pan*

Prokouk režiséra Karla Zemana, *Vzpoura hraček* paní režisérky Hermíny Týrlové a Františka Sádka, loutkový western Jiřího Trnky *Árie prémie, Alibaba a čtyřicet loupežníků* s báječným Fernandem v hlavní roli...

Neznali jsme nic krásnějšího, nedovedli jsme si vysvětlit, jak je možné, že se na placatém plátně všechno pohybuje, že postavy mluví. Bylo to jako zjevení z jiného světa. Těžko se to s dnešními zkušenostmi chápe, ale bylo to tak. Děti z předtelevizní doby byly jiné, ty ještě věřily na zázraky. A já takovým předtelevizním dítětem jsem. Když bylo u nás zavedeno pravidelné televizní vysílání, bylo mi už jedenáct.

JAK TO BYLO U NÁS DOMA

Rodiče byli obchodníci, což jim vlastně bylo předurčeno. Maminčin tatínek, tedy můj dědeček, jí kdysi pořídil v Horní Cerekvi koloniál. Obchůdek malý jako dlaň, který snad byl opsán z Nerudových *Povídek malostranských*. V malé místnosti byl pultík, před něj se vešly tak dvě tři zákaznice. Maminka za pultíkem prodávala turecký med, cikorku, bonbony, mouku a ještě další nezbytné suroviny k vaření, ale ty už mě nezajímaly tolik jako sladkosti. Mimochodem, ví dneska ještě někdo, co to byla cikorka? Ano, pražený, drcený kořen čekanky, který se používal jako náhražka kávy.

Obchůdek nebyl ke zbohatnutí. Maminka později vyprávěla, že denní tržba byla něco kolem deseti korun. Ovšem bylo velmi praktické mít obchod ve stejném místě jako byt. Ten začínal hned za pultíkem, takže jsem vlastně v obchodě vyrůstal.

Tatínek byl pletařským dělníkem v místní továrně. Po skončení šichty sedl na kolo a objížděl vesnice, aby přivezl od sedláků vajíčka a máslo. To ale nebylo určeno na prodej v našem obchodě. Máslo s maminkou porcovali na menší kousky, které pak balili do bedýnek a posílali do Ústí nad Labem do velkoobchodu. Samozřejmě za to nějaká koruna byla.

Tak rodiče živili sebe a nás dva se sestrou a dělali by to určitě celý život. Jenomže v červnu roku pětáctýřicet se začalo osídlovat pohraničí a tatínka zřejmě zlákal velký svět. Zachtělo se mu města, a tak jsme se přestěhovali z malého města na Vysočině do Kadaně, města o něco většího, ležícího v dnešním Ústeckém kraji. Dostali tam do státní správy prodejnu potravin a té zůstali věrní až do penze, i když to samozřejmě velmi brzy nebyl jejich vlastní obchod, nýbrž státní. Ale jim to nevadilo. Stavovská čest je vždycky nutila vykonávat řemeslo dobře a hlavně poctivě.

Nikdy k ničemu nepotřebovali politiku. Ostatně, který obchodník potřebuje členství v nějaké straně k tomu, aby měl čerstvé zboží a lidé k němu rádi chodili? Ale politika si je našla sama. V osmačtyřicátém roce se po nich chtělo, aby vstoupili do komunistické strany. Tatínek nabídl maminku, říkal si, u ní to projde, po ní partaj nebude nic chtít. Opravdu se po ní nic nechtělo, jen jediné – aby chodila na schůze. Jenomže maminka byla na pravidelnou docházku nepořádná. Vůbec to nebrala vážně. Když poněkolkráté na schůzi nepřišla, začali jí vyhrožovat, že bude vyloučena. Jí to ale vůbec nepřipadalo nijak tragické, naopak jí taková výhrůžka přišla vhod. Dokonce natolik, že přestala na schůze chodit docela. Když si ji opět pozvali a vysvětlovali jí, že prostě na schůzi jít musí, odpověděla, že musí udělat v životě spoustu věcí, ale schůze mezi nimi není. Tak ji vyloučili. Ale poněvadž v obchodě stranická legitimace opravdu nebyla nutná, ani tehdy se tam totiž lidé příliš nehrnuli, problémy z toho nebyly.

Leckterá příkoří ovšem rodiče překousnout museli. I když popravdě, za problémy si vždycky mohli sami. Oba například pravidelně chodili do kostela. Sestra tam dokonce hrála na varhany a pan farář byl u nás doma pravidelným hostem.

Tatínek, jako správný bývalý venkovan, chtěl přivonět k maloměstu. Chtěl patřit k místní honoraci, a tak se u nás organizovaly pravidelné sobotní dýchánky, na které byl zván kromě pana faráře i ředitel

záložny a pan lékárník. Víc členů tenkrát místní honorace ani neměla. Maminka pokaždé upekla bábovku, pánové hráli mariáš a hovořili o závažných problémech světa.

To se ovšem rozneslo a naše rodina se ocitla na jakémsi indexu. Sestra se například nedostala na žádnou odbornou školu, ač se o to snažila. Krásně zpívala, chtěla studovat zpěv, ale na konzervatoř nedostala doporučení. Prý se má vyučit prodavačkou, když rodiče mají obchod. Tak to udělala a smířila se s tím, protože byla vlídná, klidná, vyrovnaná, a navíc byla v obchodě společně s rodiči. Ale jen co tam začala pracovat, přišlo se na to, že nejhorší ze všeho jsou rodinné obchody. Protože tam se dá dobře hrát hra „já na bráchu, brácha na mě“, může se rozkrádat a vzájemně se krýt. Tak se rodiny začaly rozstrkávat do různých obchodů. Došlo i na nás. Maminka byla v jedné prodejně, tatínek v další a sestra zase v úplně jiné. Pak bylo podezřelé i to, když byli členové rodiny v jednom městě. Proto se začalo dojíždět jinam. Trvalo pár let, než se pro změnu zase vyzkoumalo, že rodinná pospolitost je vlastně pro obchod dobrá, protože si členové rodiny vzájemně vyhoví a mají lepší výsledky než lidé úplně cizí. Tak se maminka, tatínek a sestra zase sešli v jedné prodejně.

RECEPT NA OSOBITOST

Každý člověk by měl být osobitý, něčím zajímavý a odlišný od ostatních. U herce je to dokonce veledůležité, protože i jeho zevnějšek ovlivňuje jeho role. Těžko bychom akceptovali plešatého Romea s nadváhou, na druhé straně by se nám asi nelíbil urostlý krasavec v roli Švejka. Princezny mají být krásné, ježibaby odporné, zloduší hnusní a ušlechtilí lidé přitažliví. Ne vždycky se to povede, ale každopádně zevnějšek herce určuje k jistému typu rolí.

Také moje herecké zařazení ovlivnil můj zevnějšek. Musel jsem zapomenout na dramatické a milovnické role, protože mě zdobil na prv-

ní pohled viditelný a nepřehlédnutelný předkus. A představte si, že se mi o něj nepostarala matička příroda, ale vyrobil jsem si ho – trpělivě a systematicky – já sám.

Rodiče lpěli na tom, že s nimi musím jít každou neděli dopoledne do kostela. Moc se mi nechtělo, zvláště když ostatní kluci hráli venku fotbal. Ale neměl jsem na výběr. Návštěva kostela byla nepsaným rodným zákonem, tam se prostě muselo.

Jeden čas jsem dokonce ministroval, ale naštěstí jsem se tím mezi kamarády neznemožnil. Právě naopak, kluci byli rádi, protože ministrování nebylo zadarmo. Občas jsem dostal nějakou tu korunu a s klukama jsme výdělek okamžitě proměnili za griliáš a zmrzlinu v cukrárně, kde pracovala jako vedoucí moje sestra Maruška. Ta nikdy nebyla lakomá, zmrzlinu jsme u ní mívali dokonce gratis. To mě pasovalo do čela klukovské party, protože kdo jiný mohl kolektivu zaručit taková privilegia jako já s cukrářkou v rodině?

Ministrování jsem se ale po čase zbavil, nicméně z povinnosti pravidelných nedělních návštěv kostela mě to nevyvázalo. Tam jsem musel chodit dál. A celou hodinu mše jsem se nepředstavitelně nudil. Tatínek klečel a hleděl upřeně před sebe, maminka klečela také, modlila se a já klečel vedle ní. Jednou jsem se pověsil předními zuby za rantlík kostelní lavice. Bylo to nesmírně příjemné, krásně to tlačilo a já vydržel takhle viset celou hodinu. Stal se z toho jakýsi můj vlastní pravidelný nedělní rituál. Navíc tajný, protože o tom nikdo nevěděl, rodiče mě během mše nesledovali.

Zkuste viset celou vahou těla neděli co neděli za přední zuby! To by se udělal předkus každému, natož dítěti, které je ve vývinu a všechno v jeho organismu je v pohybu. Když o tom tak přemýšlím, dost se divím, že jsem si přední zuby vůbec zachoval, že se nevyvrátily! Ale asi to bylo mojí muší dětskou vahou. Dneska už bych takhle viset nemohl.

Mého předkusu si dlouho nikdo nevšiml, a když se nad ním potom všichni pozastavovali, byl už vymodelovaný, zafixovaný, nezvratný.

A protože jeho výroba byla velmi zábavná, ani mě to nemrzelo. V zrcadle jsem se neprohlížel, o holkách ještě nepřemýšlel a při fotbale nebo lízání zmrzliny mi předkus nepřekážel. Mimochodem, stopy mých zubů jsou na kostelní lavici v Kadani patrné dodnes.

PÁNBŮH RADÍ JENOM JEDNOU

Jako dítě jsem neměl nouzi o kamarády. Ostatně, kdo by neměl rád kluka z kšeftu a se štedrou sestrou z cukrárny! Zvlášť když se ten kluk může rozdat. A tak mě měli v oblibě kluci ze sousedství i spolužáci, nepamatuji si, že bych si někdy neměl s kým hrát. Ale tohle nebyli moji jediní kamarádi. Kamarádil jsem také s místními cikány. A dobře jsem dělal, protože moji cikáni měli věrné duše a znají se ke mně dodnes. A jsou to pro mne stále cikáni, i když už se jim dávno říká Romové, ale starým dobrým kamarádům přece nebudu měnit jméno.

Před lety jsem šel se svou ženou Jájou po kadaňském náměstí. Kráčeli jsme a spolu s námi tam byl i můj vlastní život. Chtěl jsem se před Jájou pochlubit místem, kde jsem vyrůstal. Musím předeslat, že moje žena je dcerou kavárníka Krejčíka z Václavského náměstí, možná si ještě dneska někdo vzpomene na jejich vyhlášenou kavárnu nad Daxem. A tato dáma, se kterou jsem měl před svatbou, najednou stála obklopena cikány různých věkových kategorií. Jeden z nich, můj dávný kamarád Pepíček Heka, mě už objímal, ostatní cikáni po mně skákali, štouchali do mne, jeden přes druhého mi něco říkali. Prostě mi po svém dávali najevo radost ze shledání.

Padl návrh, že půjdeme setkání oslavit do Bílého Beránka. Když se to takhle vysloví, máte pocit, že míříte do vznešeného podniku, kde se servíruje na stříbře a hosté jsou usazení v plyšových fotelech. Ve skutečnosti šlo o lokál, kam se člověk bál vstoupit i ve dne, natož po setmění. Já ale mám k Bílému Beránkovi vztah, protože tam mám do-

movské právo. Je pochopitelné, že jsem se své nastávající chtěl pochlubit i svým druhým domovem.

Vešli jsme. Jako první se zvedla stará cikánka, v ruce skleničku, která byla naposledy umytá, když byla vyrobená. Velkoryse mi ji podala se slovy: „Vypi, Jóži, vypi!“ Vzal jsem skleničku, aniž bych zkoumal její obsah, řekl: „Na zdraví!“ – a vypil nápoj na ex. Teprve tehdy jsem pochopil, že šlo o obyčejné víno, ale vypil bych, i kdyby ve skleničce bylo cokoliv. Radím všem, kdo nemáte zkušenosti stejné jako já – vždycky vypijte. Nedělejte drahoty, nenamítejte, že by se sklenička mohla umýt, že nejdřív musíte vědět, co je to za tekutinu. Urazit je totiž velmi lehké a náprava je někdy takřka nemožná. Proto je mnohem jednodušší zavřít oči a vypít, protože tím dáváte najevo, že dotyčnému důvěřujete.

Cikánka jásala: „Vypil, Jóži, vypil! Je pořád náš!“ A já svou nastávající nechal s cikány u stolu a šel s kamarádem Pepíčkem Hekou do kuchyně. Tedy do místnosti, které se kuchyň říkalo, protože tam byl sporák. Ale nevzpomínám si, že by se na něm někdy vařilo. Dokonce si vůbec nevzpomínám, že bych někdy některého cikána viděl jíst. Oni snad vůbec nejedí, oni jenom pijí.

Když jsme se vrátili, cikáni byli s mojí nastávající – vznešenou dceřou pražského kavárníka – náramně spřátelení. Také ona se tvářila spokojeně. V ruce měla velikou kytici růží, pro které jí na záhony místního autobusového nádraží doběhl Pepa Štechmiler, další „bílej“, co měl do téhle restaurace dveře otevřené. Navíc vypadal okouzleně, skoro zamilovaně. Pořád se na ni díval a pak se ke mně naklonil se slovy: „Pepo, nech nám ji tady, ty si v Praze najdeš jinou!“

Všichni s ním souhlasili. I oni měli zasněné výrazy, jaké jsem v jejich očích nikdy neviděl. Skoro bych řekl, že došlo k hromadnému zamilování. Z toho jsem nadšený nebyl, měli jsme přece před svatbou. A tak jsem usoudil, že nastala pravá chvíle k odchodu. Nevydal jsem se přece po stopách své minulosti, abych ztratil někoho, s nímž jsem plánoval svoji budoucnost.

Tohle si pamatujte všichni: V cikánské hospodě nezůstávejte zbytečně dlouho, zvláště ne se svou vyvolenou nebo vyvoleným. Pánbůh vám poradí jenom jednou. Když neuposlechnete, mohli byste litovat!

A ještě něco pro ty, kteří se chystají do Kadaně. Restaurace Bílý Beránek je tam stále, ovšem dneska už vypadá docela jinak. Elegantní, s vybranými specialitami na jídelním lístku. Patří k ní penzion a hraje se tam i bowling. Pokrok holt nezastavíš.

BABIČKA A DĚDEČEK

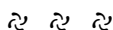
Na prázdniny jsem jezdil k babičce do Horní Vsi, kousek od Horní Cerekve, kde jsem přišel na svět. Bylo to tam fajn, ale bohužel jsem si to moc neužil, protože babička brzy zemřela. Byla to typická vesnická ženská, věčně na poli, akorát v neděli stihla doběhnout z Horní Vsi do Horní Cerekve, což byly tři kilometry, do kostela. Pak se ale okamžitě otočila a běžela zpátky.

Děda byl ajznbónák, takže měli volnou jízdenku a babička jezdila čas od času k svobodnému synovi do Děčína, aby mu dala dohromady domácnost a postarala se o něho. Zásadně jezdila osobním vlakem, jet rychlíkem jí připadalo příliš zvykané. Jednou přiletěla trapem na nádraží, vyběhla na peron a viděla, jak osobní vlak akorát odjíždí. Výpravčí s plácačkou ji uviděl a ptal se: „Tak kampak, babičko?“

„Do Děčína jsem chtěla, ale právě mi to ujelo!“

„Tak chvílku počkejte, pojede rychlík.“

Babička se na něj podívala a pravila: „Na rychlík já nereflektuju!“

Dědeček bojoval jako legionář v první světové válce a nějaký čas byl v Rusku v zajetí. Když se vrátil, byl Ruskem nadšen a až do konce života o něm každému vyprávěl. A lidi to zajímalo, ne každý se dostal

z malé vesnice až tak daleko, a tak byl děda v očích svých sousedů veliký světák.

Největší dojem na něj udělalo, že zajatci žili pohromadě s vesničankami, což se mu nesmírně líbilo. Moc rád na to vzpomínal a babičku to nepředstavitelně štvalo. Tak o tom raději vyprávěl jenom v hospodě, protože doma moc nemohl. Vždycky to mělo stejný průběh. Nejdřív hrál na harmoniku, dal si k tomu štamprlí a pak vyprávěl detaily ze zajateckého života. Samozřejmě na venkově se nic neutají, takže babička byla velmi dobře informovaná o každém detailu jeho vyprávění, dobře věděla, co dědeček v zajetí vyváděl.

Zřejmě budu mít s dědečkem hodně společného, také rád vyprávím historky ze svého života. Když se někde konala zábava, babička dědovi naložila krosnu se sladkostmi a dědeček měl za úkol je tam prodat. Dědeček ale všechno rozdal, hlavně pěkným ženským, ale i babkám a dětem, které sledovaly tancovačku pod okny. Pokaždé přišel domů a babička ho ztloukla.

Chudák děda! Ale tohle vlastně společné nemáme. Protože já bonbony nerozdávám a žena mě nebije. Zatím!

MAMINKA, KTERÁ MYSLELA ZA CELÉ LIDSTVO

Když člověk vidí někoho malého, drobného, automaticky ho považuje za mírného a bezbranného. Naopak u lidí velkých a robustních předpokládáme velkou sílu, odhodlanost, možná i agresivitu. Jenomže takhle jednoduché to není, jen málokdy je vnější vzhled v souladu s mentálním obsahem. Také v případě mé maminky bylo všechno naopak. Byla malinká, na první pohled bezbranná, ale opravdu jenom na první pohled. Ve skutečnosti maminka byla vladař, organizátor, rozený vůdce. Myslela za sebe, za tatínka, za mě, za celé lidstvo, cítila odpovědnost za veškerý chod dějin. Vždycky ovšem tvrdila, že u nás doma je hlavou rodiny tatínek, že jedine

on má hlavní a poslední slovo. Možná ho i měl, ale nikdy žádné nepronesl. Musela to za něj udělat ona. O takových ženách se říká, že jsou krkem, bez něhož by se hlava ani nepohnula. Kdyby se někdy pátralo po původu tohoto rčení, zřejmě by se přišlo až k nám domů.

Kolikrát jsem si říkal, jak je možné, že si to tatínek nechá líbit. Že se podřídí, i když má určitě opačný názor, že poslechne, i když nesouhlasí. Až mnohem později jsem pochopil, že důvodem byla láska. Dokonce veliká láska. Tatínek měl maminku rád, vážil si jí a život s ní mu dělal radost.

Jednou, to už jsem dávno opustil rodičovský dům, jsem se svou rodinou přijel na návštěvu a maminka poslala tatínka pro maso. Tatínek šel beze slova k řezníkovi, nechal si uříznout kus masa přesně podle maminčiných pokynů, prohodil v krámě pár vět a spěchal domů.

Maminka maso rozbalila, vyčítavě se na tatínka podívala a nevěřicně pronesla: „Tohle ti opravdu dali?“

Tatínek na to neřekl nic, dokonce ani neprotestoval, když maminka rázně zavelela: „Jdi zpátky, ať ti to vyměňej! Tohle maso je tlustý!“

Představte si, že tatínek, ta vážená hlava rodiny, mlčky vzal maso a šel. Za chvíli byl zpátky s jiným kusem, který už maminka schválila. Kdyby neschválila, zřejmě by šel měnit ještě jednou.

Ale nemyslete si, že můj tatínek byl pod pantoflem. Byl jenom realista a vyrovnaný, moudrý člověk, který věděl, že žádný kus masa nestojí za zkažený den, nota bene, když přijely na návštěvu děti. Ani maminka nechtěla mít za každou cenu jiný kousek masa, určitě by si výborně poradila i s tím prvním. Jenom zkoušela, co tatínek ještě vydrží. Chtěla si jen ověřit, jestli pořád snese tolik, co zamlada. Oba v tom viděli zkoušku vzájemné lásky, i když by to určitě takhle nepojmovali a nepřiznali by to ani sami sobě, natož druhým.

Když se s maminkou měla poprvé setkat moje žena Jája, strašně se na to chystala. Chtěla na ni udělat ten nejlepší dojem, byla už třetí nevěstou

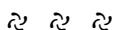
v pořadí, a tak jí bylo jasné, že bude podrobena důkladnému hodnocení. Maminka tehdy už žila sama, tatínek byl po smrti, dalo se předpokládat, že se na naši návštěvu soustředí. Jája si tedy celou cestu v autě skládala věty, které mamince řekne. Vypilovávala je, hodnotila každé plánované slovo, aby byla zdvořilá, příjemná, ale zároveň srdečná.

Po očku jsem ji pozoroval a v duchu se smál. Nakonec mi jí bylo líto a uklidnil jsem ji: „Děláš to naprosto zbytečně, stejně se nedostaneš ke slovu. Neznáš moji maminku!“

Nevěřila mi a dál cvičila proslov, který si na mně zkoušela. Pochopitelně se stalo přesně to, co jsem předpověděl. Zazvonili jsme, přivítali se a od té chvíle mluvila jenom maminka. Jája se snaživě nadechovala, pokoušela se promluvit, ale maminka její snahu neregistrovala. Nepustila ke slovu ani mě, ani Jáju. Věděla, že má před sebou dva objekty nekladoucí viditelný odpor, a ona se tedy může po dlouhé době zase z plných plic vypovídat.

Na její kulometnou palbu jsem byl zvyklý z dřívějšíka, ale tentokrát byla obzvlášť intenzivní, bylo vidět, že je maminka už dlouho sama. V minulých dobách jí bylo možné tu a tam přerušit, nejlépe když se nadechovala. Jenomže časem odbourala i tuhle slabost a už se nena-dechovala. Jenom přidechovala bez jakéhokoliv přerušení plynulého toku slov. I tentokrát řeka její výmluvnosti tekla plným proudem, jako když na jaře taje sníh a voda přetéká přes říční koryto.

Když přišel čas loučení, výmluvně jsme si vzali kabáty, stoupli si mezi dveře a teprve tehdy maminka zalitovala: „Tak jsme si ani nepopovídali! Vždyť vy jste mi, děti, dočista nic neřekly.“ A to byla stoprocentní pravda.

S maminkou nikdy nebyla nuda, o všechno a všechny se zajímala, byla dobrá pozorovatelka, a i když by nikdo nevěřil, že dovede také poslou-

chat, přesto se dokázala od ostatních všechno dozvědět. Pravdou ale je, že i ona měla svá tajemství, o nichž jsme dlouhá léta neměli ani tušení. Například jsem vůbec nevěděl, že byla v mládí také amatérskou herečkou, což nám prozradila až po letech.

Jednou jsme seděli v kruhu rodinném a maminka zčistajasna řekla: „A víte, děti, že já taky hrála divadlo?“ Já na to, že ale tak docela nehrála, nýbrž kdysi v Kadani u ochotníků napovídala.

To jsem jednou slyšel od tatínka, který vyprávěl, že k nim do obchodu chodili diváci ochotnických představení a říkali jí: „Paní Dvořáková, mluvíte v té nápovědě moc nahlas. Slyšíme vás, a ne vašeho pana manžela.“ Tatínek totiž u ochotníků hrával.

Maminka mi tehdy dotčeně odvětila, že nemluví o nápovědě, ale o skutečném hraní. Celý svůj výstup má prý dosud v živé paměti a klidně nám ho přehraje. S tím jsme souhlasili a těšili se na domácí divadlo. Sesedli jsme se, dospělí i děti, maminka vyšla za dveře a chvíli za nimi zůstala. V místnosti by špendlík nadělal spoustu rámusu, takové tam bylo ticho plné očekávání. Pak maminka dramaticky vešla a ještě dramatictější se rozhlédla. Přistoupila k mé dceři Terezce a pateticky zadeklamovala: „Aj, Měchuro, odpočíváš?“ Přejela nás významným pohledem a odmíkla se.

Chvíli bylo ticho a když se zdálo přespříliš dlouhé, naléhali jsme: „No tak dál! Hraj dál!“ Ale maminka už neměla co hrát: „To bylo všechno, děti!“

Pak nás ujistila, že by jako herečka byla určitě dobrá, ale stalo se něco, co její počínající kariéru zarazilo. Maminka žila v Horní Vsi a divadlo se hrálo v Horní Cerekvi. Obě obce byly přibližně stejně velké, rozdíl byl jen v tom, že v Cerekvi byl větší sál. Proto se tam hrálo divadlo. Když bylo po představení a místní honorace hodnotila vystoupení ochotníků, jakási vznešená obyvatelka Cerekve o mamince prohlásila: „Hra to byla dobrá, ale na ní“ – jako na mamince – „bylo vidět, že je z venkova!“ Maminky se to tehdy hrozně dotklo a prohlásila, že divadlo hrát nebude. Nemá zapotřebí, aby ji někdo urážel.

Maminka se jmenovala Marie a důsledně slavila všechny Marie, které v kalendáři byly v minulosti i v současnosti. Jednou jsem jel do Kadaně na návštěvu, a ač jsem to předtím nikdy nedělal, šel jsem se nejdřív projít. Jdu kolem květinářství a vidím nádherné rudé růže na dlouhých stoncích. Byly neuvěřitelně levné, jedna stála korunu. Harpagon ve mně rozhodl koupit jich celý puget. S náručí růží jsem přišel domů a zazvonil.

Maminka otevřela, já jí podal růže a ona se beze slova obrátila směrem do bytu: „Vidíš, táto, já jsem ti říkala, že nezapomene!“ A já v tu chvíli vůbec netušil, že zrovna dneska podle jakéhosi kalendáře slaví svátek Marie.

MALÉ INTERMEZZO: ZE VZPOMÍNEK MOJÍ MAMINKY

Pepíkovi byly tři roky, když jsme se z Horní Cerekve přestěhovali do Kadaně. Byl konec války, těžká doba. Já prodávala v krámě, táta byl tehdy pletář, pracoval ve fabrice. Maruška, o deset let starší než Pepík, chodila do školy. O kluka se někdo starat musel, ne? Tak jsme ho dali do školky. Tam se ale Pepíčkovi nelíbilo. Ale co s tím? Na živobytí jsme vydělávat museli, a snadné jsme to s tátou v životě nikdy neměli.

Pepíček tedy chodil do školky, kde nebyl šťastnej. Jednoho dne se způsobně dovolil paní učitelky, že se chce vyčůrat, a místo na záchod se vydal do města. Cestou ho potkal soused, drogist Lacek – to je zajímavé, vybavujou se mi přesně jména, příjmení z té doby, ale co jsme měli včera k večeři, to dohromady nedám. No, a ten drogist Lacek klukovi povídá: „Hele, Pepku, jak to, že jdeš ze školky sám?“

Pepa na to: „Já tam nechci bejt!“

Panu Lackovi to nedalo a skočil mi to říct do krámu. Tou dobou už přibíhala zděšená paní učitelka Dvořáková z mateřské školky, celá uplakaná, že postrádá našeho kluka. Tak jsem stáhla roletu, s tátou jsme oběhli celou Kadaň, nechali kluka dokonce vyhlásit místním rozhlasem. Lítali jsme od čerta k ďáblu, kluk nikde. Už jsme byli celí zoufalí. To víte, po válce v Kada-

ni nebyla žádná legrace. Taky jsme se báli, aby se neutopil. Opravdu nám dobře nebylo.

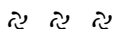
Pak jsme běželi kolem autobusů a já koukám, že v jednom, už zavřeném, na mě vykukuje červená pletená čepička a pod ní se směje náš Pepíček. Jak se do toho autobusu dostal, kdo ho vysadil na schůdky, jak dlouho tam byl, to jsme dohromady nedali. Táta mu hned chtěl zmydlit faldy, ale já byla štěstím bez sebe, že je živý a zdravý.

„Proč jsi to udělal?“ ptali jsme se oba.

„Já tady nechci být, já chci do Sevekve,“ neuměl ještě říct do Cerekve. „Za kamarádama!“

Tu červenou Pepíčkovu čepičku jsem si schovala. Proto, že všechno dobře dopadlo, a také proto, že mu ji upletl táta.

A Pepík? Zůstal stejnej. Pro svobodu, pro volnost a pro kamarády udělá cokoli. I uteče. Kamkoliv a kdykoliv.

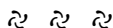

Když se Pepíček narodil, neměl to v prvních hodinách na tomhle světě snadný. Šel nohama napřed. Narodil se doma a porodní bába s ním hned vehementně praštila na plenku na stůl. A hned do toho stolu bušila pěstí.

„Je mrtvej?“ ptala jsem se v hrůze. Měla jsem hroznej strach, zemřel nám totiž první syn.

„Ale kdepak!“ smála se bába. „Tluču, aby byl srdnatej a ničeho se ve světě nebál!“

No vidíte, pacholek, drží se toho dodnes!

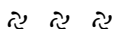
Pepíčkovou slabostí byli odjakživa cikáni. Měl je rád a kamarádil se s nima. Pro ně byl „kluk z krámu“, a to byla jeho velká přednost. Občas

měl totiž nějaký mls, nějakou dobrotu. A protože měl dobrý srdce, rád se s každým podělil. Což se kamarádům cikánům moc líbilo. Ale musím spravedlivě říct, že ho měli upřímně rádi, bylo to kamarádství na život a na smrt. I když, popravdě, jsme z toho s tátou žádnou radost neměli.

Mívali jsme v krámě takovou skříň, moučnici. Velkou almaru s díly, do kterých se sypala mouka ve velkém, pak se vážila po kilech a prodávala. Po válce se mouka začala balit do sáčků, moučnice přestala sloužit a začala v krámě překážet. Tak jsme ji jednoho dne s tátou vytáhli před krám, že ji pak odvezeme. Jenže milá moučnice se do rána ztratila. Nebyla nikde. Hledali jsme ji, pátrali po ní, nikde nic.

Až po čase jsme ji objevili. Plavala po řece Ohři, seděl v ní Pepíček a jeho věrní kamarádi cikáni. Z moučnice si vyrobili lodičku a byli spokojení, že se do ní všichni vejdou. Proč to Pepíček udělal? Nejen z touhy po dobrodružství, ale hlavně z vřelého přátelství k cikánům a také k vodě.

Výprask tehdy nedostal. Pochopili jsme, že chtěl udělat kamarádům radost.

Pepíčkův táta byl veselej a společenskej. Rád zpíval, dobře tancoval a hrál mariáš. Protancovali jsme spolu kdysi podrážky, chodívali k muzice na Rá-cov, do Nový Vsi, kamkoliv, kde se v okolí hrálo.

Měla jsem dojem, že Pepíček po tátovi není. Jako dítě byl mírnej, nebyly s ním problémy, nevzpomínám, že by ode mne kdy dostal nářez. Paní učitelka si ho ve škole taky vždycky chválila. Učil se dobře a zlobil tak akorát. Navíc byl koumavej, přemýšlivej. Měl vždy hodně fantazie, snažil se všemu přijít na kloub. A taky měl svou hlavu. Tvrdou, dubovou. Přitom byl ale hodnej. Když musel doma pracovat, mlel, to se ví, moc se mu do toho nechtělo. Když měl umejt podlahu, vždycky žadonil: „Mami, nikde to

na mě neříkej. Ty to každému v krámě vyprávíš a jak pak před klukama vypadám?“

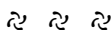
Mlel a mlel, ale podlahu setřel.

Říkala jsem mu: „Umět můžeš všechno, buď rád, že ti to svěřím!“

Jinak by totiž na zmrzlinu nedostal. A tu měl moc rád.

O první měně, když peníze z jednoho dne na druhý už vůbec neplatily, dostal Pepíček celou stovku na zmrzlinu.

„Ať si užije,“ řekla jsem si. Ani nevím, kolik zmrzliny za tu stovku dostal, ale nevyplatila se mu. Byla špatná, zkažená a dlouho si pak poležel. Zaplatil vlastně za mé zoufalství z měny. Vždycky jsme měli peněz málo a teď se i to „málo“ proměnilo v cáry papíru. Ale nezbláznili jsme se, byli jsme na bídu zvyklí a zvykl si i kluk. Dost se mu to později hodilo.

Učil se dobře a táta chtěl, aby šel studovat. On se ale chtěl učit auto-mechanikem. Politicky jsme na tom byli bledě a na tohle řemeslo byla tlačenice. Nakonec to dobře dopadlo, sen se mu splnil a v Kadani se vyučil. Vyučil se v té samé dílně, kde krátce před ním získal stejný výuční list i slovenský herec Michal Dočolomanský. V té dílně asi byla nějaká herecká epidemie.

Pepíček také ministroval. Moc mu to v komžičce slušelo a ministroval rád. Přímo visel na panu páterovi Štikarovi očima. Důstojný pán k nám někdy zašel domů, jeho hospodyně totiž mizerně vařila a u nás si vždycky pošmákl. Pepíček chodil do kostela pilně. Jednou koukám, jak při svatém přijímání vstal z první řady a běžel k oltáři. Přijal svátost boží a já pak celá zděšená povídám důstojnému pánovi: „Nevím, co to Pepíčka popadlo, vždyť, důstojný pane, nebyl ani u zpovědi!“

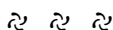
Důstojný pan Štikar byl moudrý: „Paní Dvořáková, vždyť ten váš kluk ani žádný hříchy mít nemůže!“

Tehdy to byla pravda.

V obecné škole učila Pepíčka paní učitelka Chvojková. Dělal jí samozřejmě všelijaký špadrnáčky. Jednou mi povídá:

„Paní Dvořáková, jak tak na toho vašeho kluka koukám, něco v něm je. Možná mu jednou bude tleskat celej sál!“

Já taky hrála divadlo, ale jen ochotnický. Byla jsem členkou Pošumavské jednoty, což byl spolek, který provozoval divadlo v Horní Vsi u Horní Cerekve. Tenkrát se žilo úplně jinak než dnes. Lidi k sobě měli blíž, snášeli pospolu dobré i zlé a společně se uměli také bavit.

Moje hlavní role byla víla. Na jevišti byl pařez a vedle něj stál trpaslík. Moje první věta ve hře byla: „Aj, Měchuro, odpočíváš?“ Dodneška si tuhle větu pamatuji naprosto přesně, ale jinak nevím, o čem ta hra byla.

S tátou jsme se poznali právě u ochotníků, kde jsme oba hráli. Moji rodiče naši lásce moc nepřáli, to víte, táta byl z chudýho rodu, z deputátnickýho, a tak jsme spolu museli leccos překonat.

Ještě k tomu divadlu. Táta psal i texty, doma na půdě máme celej sešit psanej jeho rukou, jsou tam rozepsané jednotlivé role, i pro Pepíčka. Divadlo jsem si zahrála ještě jako vdaná v Cerekvi, ale moc slávy jsem nesklidila. Jedna opora souboru, milostpaní, nad mým herectvím ohrnula nos: „Ta vesnici nezapře,“ řekla.

Pravda, tenkrát se nikdo texty moc neučil, od toho přece byla na jevišti nápo vědní bouda a stačilo jenom pořádně natahovat uši. Já samozřejmě také všechno tahala z boudy. Ale taková kritika se mě dotkla. Tátovi jsem

doma řekla, že už mě tam nedostanou. A s herectvím jsem sekla s tím, že už o něm nikdy nechci slyšet.

Netušila jsem tehdy, jak si toho komedianství v rodině ještě užiju.

Starší dcera Maruška byla talent na muziku. Každou volnou chvíli běžela k varhanám do kostela. Hrála krásně a mohla mít v hudbě jistě budoucnost.

Pepa o muziku moc nestál, hrál na kytaru, ale do hudební školy moc nechodil. Když pak hrál v Ústí divadlo, na kytaru zapomněl. Hned přišli cikáňata, kluci Hekovi, ať jim tu Pepíkovu kytaru dám. Já nechtěla a řekla jsem to Pepovi. Ale ten hned souhlasil:

„Jen jim tu kytaru, mami, klidně dej. Ať si zahrajou!“

Tak jsem ho poslechla a kluci na ni hrajou možná dodnes.

Než se Pepa dal k divadlu, hrál fotbal, hokej, košíkovou. Chodíval domů celej mokrej a dostával díl: „Kluku zatracená, uženeš si souchotě!“

A právě tak jsem mu nadávala, když se pak později se stejným zápallem pustil do divadla.

Najednou se chtěl ženit. Už byl z vojny doma, vyučenej, tak jsem nic nenamítala, když svou nastávající chtěl přivést k nám domů. Dávali zrovna v televizi krasobruslení. Byla jsem tak utahaná z krámu, že jsem při těch axelpaulzenech usnula. Tak nevím, co se dělo dál, ale Pepík se brzy nato ženil a já byla hned babička. Pro nevěstu žádný terno nebyl, třel bídu s nouzí a navíc si divadlo zabíralo stále větší místo v jeho životě. Nedal si říct, ať jsme mu to rozmlouvali horem dolem. Táta byl proti, já taky.

Jednou jsme ho přepadli v Ústí v Kladivadle. Viděli jsme, že si nežije nic moc, báli jsme se, aby nehladověl. A tak povídám:

„Pepíčku, zajdi k tetě Lídě,“ k mojí sestře, co bydlela v Ústí, „ta ti přece polívku vždycky dá. Takhle si uženeš souchotě!“

„Mami, bídu máme všichni, to bych k tetě Lídě musel táhnout celý divadlo!“

~ ~ ~

Komu je podobnej? Z každýho z nás má něco, ale teď už mi jen musíte věřit, protože táta před dvanácti lety umřel. Lidi říkají, že je, jako kdyby mi vypadl z kapsy. Kluci sice po mámě bývají, ale tátův podpis na něm je také. Jenomže vůbec nezáleží na tom, jak člověk vypadá, ale jak je. Pepíček je hodnej syn a to je pro mě důležitý!

~ ~ ~

Když někdo řekne, že má hlad jak herec, pak asi ani netuší, z jaké pravdy tohle tvrzení vyrostlo. Když hrál Pepa v Ústí, jezdil každej tejden domů do Kadaně. Zpátky si pokaždě vedle buchet vezl dva balíky briket, aby se v bytě na Střekově aspoň trochu ohřáli. A pokaždý jsme mu dali padesátikorunu.

~ ~ ~

Táta měl nemocný srdce a Pepíčkův definitivní odchod k divadlu nesl těžce. Zvlášť pak, když viděl hry, který se mu pranic nelíbily. Pořád říkal: „Mámo, já nevím, jak ten kluk u divadla pochodí.“

Táta měl divadlo rád, myslím si, že někde hluboko uvnitř Pepíkovi fandil, ale bál se to vyslovit nahlas. Naštěstí se dožil chvíle, kdy měl z kluka radost.

~ ~ ~

Dívám se na Pepíčka v televizi, někdy jdu i do divadla, ale ne moc často. Pepa s Jájou mě někdy unesou na nějaký čas z Kadaně do Prahy. Žiju chvíli

s nima, vidím, jakej život vedou – samej kvalt, samej spěch, nervozita, práce a zase práce. Těch telefonů, návštěv, jeden by se z toho zbláznil. Takže v Praze dlouho nevydržím a po nějakým čase volám jako Pepíček, když byl malej: „Chci domů! Balte mi kostkovanou tašku!“

Některá představení v Kladivadle jsme s tátou viděli, moc se nám nelíbila. Řekli jsme mu to, ale byl jak beran, nedal si říct. Táta mu domlouval: „Josef, proč to všechno? Jsi vyučeněj, máš poctivý řemeslo, máš rodinu, dítě. Tak se na to vykašli! Co z toho hraní máš?“

Stál si ale za svým: „Lidi se potřebujou smát!“

To pro změnu rozesmálo mě: „Smát se potřebujou, ale čemu se asi budou smát u tebe? Leda tvejm velkejm uším!“

„Tak at! Hlavně, že jim bude dobře!“

Dávno jsem mu všechno odpustila. Že opustil řemeslo, že utekl k divadlu. Víte, na vlastní oči najednou vidím, že měl tenkrát pravdu. Když tvrdil, že se lidi potřebujou smát. Když hraje on, tak se většinou smějou. A já vím, že to není kvůli jeho velkým uším.

(Maminka se narodila 4. 7. 1910, zemřela 23. 10. 1992. Její vyprávění zaznamenala krátce před její smrtí Slávka Kopecká.)

TATÍNEK, KTERÝ TOUŽIL PO SPOLEČNOSTI, ALE NEMĚL NA NI ČAS

Tatínka si vyhledávaly ty nejpodivnější události. Vyprávěl, jak byl kdysi za světové války v Horní Cerekvi docela náhodou v hospodě. Normálně tam vůbec nechodil, tenkrát ho vyhecovala maminka, že prý taky

musí trochu mezi chlapy, že se nemůže věčně držet jenom doma. Když tatínek do hospody vešel, zrovna se tam rozdávaly přihlášky do Vlajky, což byla fašistická kolaborantská organizace. Otec přinesl přihlášku domů a mamince potom dlouho vyčítal, že ho posílá do hospody a on z toho pak má nepříjemnosti.

V příhraničních oblastech se před lety rozšířily antény, na které bylo možné chytit západní televizní stanice. Bylo to v dobách takzvané železné opony, kdy se svět rozdělil na Východ a Západ, ovšem s tím, že kontakty jsou nežádoucí. Tatínek si ji také nechal namontovat a sledování západního kanálu povýšil na obřad. Pokaždé si koupil litrovku bílého vína, naladil nějakou německou stanici, pohodlně se usadil, sledoval program a upíjel víno. Udivovalo mě to, protože tatínek vůbec nepil a neuměl ani německy.

Jednou jsem si k němu sedl, že se budeme dívat spolu. Přinesl skle-nici, nalil mi a pak jsme spolu dlouho mlčeli. K tomu nám šel německý program, který tatínek pozorně sledoval, občas pokýval hlavou a pronášel: „Ja, ja, nein, nein...“

Kdoví proč to dělal. Možná cítil jakousi křivdu, že neumí žádný ja-zyk, a takhle si to vynahrazoval. Ale možná tomu rozuměl, přece je-nom sledoval německou televizi denně a mohl se leccos naučit. Mrzí mě, že to nevím. Tehdy mi připadalo nevhodné se ptát a dneska už není koho.

Tatínek vždycky toužil po společnosti, ale zároveň na ni vůbec ne-měl čas. Byl totiž zvyklý celý den dřít, a to se vylučuje se společenským životem. Když člověk tvrdě pracuje, musí odpočívat, a tak mu zbyde čas nanejvýš na trochu toho snění, jak by si užíval, kdyby bylo víc času. Ale v Kadani stejně moc rušný společenský život nikdy nebyl. Tam se tatínkovi podařilo patřit k místní honoraci, mezi horních pět promi-nentů – víc jich tam tehdy nebylo.

O tatínkově touze po společnosti jsem věděl, a tak jsem ho zval na všechny premiéry v divadle v Ústí nad Labem, kde jsem několik let

hrál. Tatínek pravidelně přijížděl – i s maminkou – a choval se jako nejvzornější divák. Ve správný okamžik se smál, ve správný okamžik tleskal. A já vždycky přemýšlel, co si asi ve skrytu duše o hře myslí. Vždycky totiž tvrdil, že zlaté dno má jenom řemeslo, o divadle jako profesi nikdy valné mínění neměl. Hrát s ochotníky, to ano. Mít divadlo jako koníčka, zálibu, s tím souhlasil. Ale vyměnit ho za poctivé řemeslo?

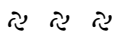
Jednou jsme hráli komedii šéfa Kladivadla Pavla Fialy *Dejte mrtvé na zelenou* a nikdo z nás herců jí nerozuměl. Rodiče přijeli jako vždy na premiéru a já se jich večer doma ptal, jestli se jim to líbilo.

Dvojhlasně odpověděli: „Ano, líbilo!“

„Tak moment, tentokrát vám to neprojde. Chci vědět proč. Protože my sami, co v tom hrajeme, tomu nerozumíme.“

Maminka se na mne bezelstně podívala a odpověděla: „Víš, proč se nám to líbí, Pepíčku? Protože v tom hraješ ty!“

Jednou přijel tatínek na premiéru sám a chtěl se rozšoupnout jako světák. Ptal se mě, co herci pijí. Řekl jsem mu, že po premiéře většinou víno a kořalku. Tatínek tedy šel a koupil dva litry kořalky. Donesl je dozadu do zákulisí a choval se, jako by tohle dělal pokaždé. Jako by prometl všechna divadla a na premiérách byl denně. Přinesl skleničky, všem nalil a já s úžasem sledoval, jak můj otec abstinent do sebe klopí jednu skleničku za druhou. Chtěl totiž nám zhýralým hercům udělat radost.

Tatínek se s mým herectvím dlouho nemohl smířit. Tisíckrát by mě byl raději viděl v autodílně nebo v pivovare než na jevišti. A já mu tehdy slíbil, že budu nejlepším hercem na světě. V tu chvíli mi to připadalo náramně snadné a vůbec jsem o tom nepochyboval. Ostatně, v mládí se to slibuje! Když je všechno před námi. Samozřejmě tatínek věděl, že

jen tak kecám, ale nechal mě být. Neměl to srdce, aby mi z nadhledu svých životních zkušeností řekl, že takové plány má v určitém věku každý. I on je měl.

O tatínkovi a mamince mluvím rád. Vzpomínáním si je přivolávám, svým způsobem se s nimi zase mohu setkat. Kdoví, třeba spolu sedí někde nahoře na obláčku, mají ve skleničkách nalité šampaňské a poslouchají mě. I když vlastně poslouchá jenom tatínek. Maminka má určitě vedle sebe nějakou oběť, která musí naslouchat jí. Mává zoufale křídýlkama a říká si: „Že já nebyla za života větší mrcha! Mohla jsem být v očištění, a takhle jsem vyfasovala Dvořákovou!“

Tatínek byl rozumný a praktický člověk, jen s orientací míval občas problémy. Ale nemohl za to. Cestoval málokdy a vůbec neměl představu o vzdálenostech. Ostatně, v tom byli s maminkou stejní. Jednou měli jet do lázní Luhačovice. Tatínek chtěl, abych je tam dovezl autem.

„Proč byste se měli kodrcat autem, když tam lítá letadlo? Koupím vám letenky a z letiště je to autobusem kousek.“

Nevymýšlel jsem si, tehdy tam opravdu fungovala letecká doprava. Otec se na mne překvapeně díval a moc se tomu divil: „A to by vážně šlo, Pepo? Ale ona chce jet i máma!“

„Můžete letět oba, dneska aerolinky berou i ženský,“ ujistil jsem ho.

To tatínka uklidnilo. Řekl mi tedy datum, kdy začíná léčení, a já na ten den zajistil dvě letenky. Tatínek s maminkou přespali u mne v Praze a ráno jsem je měl odvézt na letiště. Letadlo mělo odlétat někdy po sedmé hodině. Tehdy jsem měl malý byt, uložil jsem rodiče do své jediné postele a sám si lehl na zem. Krásně jsem spal a probudil se s pocitem, že se na mě někdo upřeně dívá. Otevru oči a nade mnou

stáli tatínek s maminkou, oba oblečení, s kufírkem v ruce. Maminka ještě měla tašku s půlkou chleba, kouskem másla a salámu, protože „co kdyby?“, jak vždy vysvětlovala.

„Co je? Kam jdete?“

„Do těch lázní přece, copak jsi zapomněl?“ řekl tatínek.

„Tatínku, máme ještě spoustu času. Pěkně v klidu se nasnídáme, pak skočíme do auta a jsme tam raz dva.“

Ovšem oni už nechtěli ani kafe, ani snídani. Nikdy předtím letadlem neletěli, a proto měli obavy, strach, trému, prostě je přepadla ta směsice pocitů, která bývá obvyklá, když se člověk vrhá do neznáma. Tak jsem je naložil do auta a vyrazili jsme na Ruzyni. Tam jsem je chtěl posadit k baru a objednat jim kávu, ale s nimi už nebyla žádná řeč.

Začal jsem je tedy instruovat: „Není se čeho bát, tady máte letenky. Ty ukážete támhle u té přepážky a dostanete palubní lístek. Zavazadla odevzdáte a hotovo. A ještě něco, musíte projít detektorem, na pult, který je vedle, dáte všechny kovové věci, projdete a pak už jen nasednete do letadla.“

Otec vůbec nevnímal. Jako ve snách se nechal odbavit, mazal k detektoru, z kapes vyndal všechno, co tam měl. Chtěl odepnout i pásek, protože měl kovovou přezku. Totéž udělala i maminka. Prošli detektorem, ale věci si zpátky nevzali. Šli jako ve snách dál do útrob ruzyňského letiště. Poprosil jsem slečnu, která měla cestující na starost, ať jim jejich věci vezme a dá na ně pozor.

Slíbila mi to a všechno dobře dopadlo. Do lázní doletěli. Jenomže už za deset dní zazvonil telefon: „Pepíčku, tady je máma. Tvoje máma. Potřebujeme jet okamžitě domů.“

„Vždyť tam máte být tři neděle.“

„No, vidíš to, ale my potřebujeme domů okamžitě, protože táta je těžce nemocnej,“ a zavěsila.

Těžce nemocnej táta! Popadl jsem klíče od auta, peněženku a vyrazil do Luhačovic. Byl jsem tam poměrně brzy, dokonce se mi podařilo

hned najít i lázeňský dům, kde byli rodiče ubytovaní. Hledání jsem totiž měl usnadněné, venku na lavičce před budovou seděla maminka a hučela do nějaké paní, která měla oči obrácené v sloup. Maminka si ji přidržovala, protože věděla, že když ženským vehementně vypravuje, tak se vyškubávají. Ženská se vzpínala, prohrabávala nohama, ale nebylo jí to nic platné, maminka měla pevný stisk. Ale najednou mě uviděla a změnila téma:

„Tak to je syn, paní. To je ten, co jsem vám o něm vyprávěla. On je u divadla, a hraje dokonce v televizi. To byste se divila, kde všude už byl. Znáte ho? No vidíte, tak to je on. Kdybyste viděla, jaký má krásný děti, to byste koukala. Já vám je ukážu na fotografii.“

Jenomže pak jí došlo, že by musela paní pustit, kdyby chtěla vyndat fotografie, tak raději neukázala nic.

„Maminko, co je s tatínkem?“

„Leží na pokoji, Pepčo!“

Přišel jsem na pokoj. Tam seděl tatínek. Byl živý a na první pohled na něm nebylo nic vidět. Tak jsem se ho zeptal, co se mu stalo.

„Chřipka!“ sdělil mi úsporně.

„Chřipka? A to se sem kvůli chřipce musím hnát až z Prahy? Vždyť jste v lázních! Přece tady budou mít nějaký acylpyrin!“

„Ale já chci domů. Jsem tady pořád sám, máma sedí věčně před barákem s nějakým dědkem, bůhví o čem si povídají! Myslíš, že mi něco podá? Že se o mě postará? Myslíš, že mi podá třeba čaj?“ (Měl vedle sebe konev čaje!) „Myslíš, že mi podá třeba bonbon?“ (Měl na stole několik pytlíků bonbonů!) „Myslíš, že mi dá něco k jídlu?“ (Seděl u stolu s nedotčeným obědem!)

„Tati, vždyť tady máte zaplacený pobyt, navíc máte objednané a zaplacené zpáteční letenky!“

„Pepčo, já chci okamžitě domů! Okamžitě!“ pronesl tatínek tak smutně, že už jsem neřekl ani slovo. Oba jsem je sbalil, naložil do auta a odvezl je do Kadaně, jak si přáli. Když jsem je tam vyložil, na tatínko-

vi byla vidět obrovská úleva. Konečně byl doma, kde všechno důvěrně znal a kde mu maminka pořád někam neutíkala.

V Kadani byl řezník, pan Hybner, který měl krám naproti našemu. A ten měl neuvěřitelně vulgární slovní rejstřík. Můj tatínek řekl sprosté slovo jen zřídka, vlastně si vzpomínám na jeden jediný případ, kdy jsem toho byl svědkem. Došlo k tomu během sledování hokejového mistrovství světa, kdy naše mužstvo hrálo se Sovětským svazem. Tyto zápasy jsme velmi prožívali, zejména po roce 1968, protože jsme jim to všichni chtěli vrátit aspoň ve sportu, když už to nešlo jinak. Když jsme dostali gól, tatínek tenounkým hlasem pronesl: „Kúúúrvy!“

Byl jsem synkem živnostníků, i když velmi drobných, přesto jsem měl problémy, když jsem po ukončení základní školy měl jít dál. Neměl jsem žádnou vytouženou školu, vlastně jsem vůbec nevěděl, čím bych se měl jednou živit. A tak mi ve škole doporučili nějaký zemědělský učební obor, kde byl nedostatek zájemců. Prý bych se na něj hodil. Asi podle rčení „čím blbější sedlák, tím větší brambory!“ (Mimochodem, zasadil jsem brambory, pečoval o ně jako o miminka a sklídl broky. Nedaly se ani oloupat, jak byly malé. Pár nepoužitelných zbytků brambor jsem naházal na kompost. Tam se ujaly a já při další sklizni tahal z kompostu obrovské a neuvěřitelně krásné brambory. Hned by se mohly vystavovat a dodnes mě mrzí, že jsem si je nevyfotografoval. Výše uvedené rčení tedy tak úplně neplatí.)

A právě tento Hybner s nekultivovaným slovníkem k nám přišel, aby tatínkovi poradil, co se mnou mají udělat.

„Do prdele, Pepíku,“ – Pepík byl tatínek – „to přece není žádný problém ho někam, do prdele, dostat! Musí nějaký místo mít, vždyť

se musí, do prdele, vyučit! Když se, do prdele, nevyučí, Pepíku, tak to bude v prdeli. To bych se na to podíval, aby se, do prdele, nikam nedostal! Já ti něco řeknu, ale do prdele, teď jsem se naštvál, vždyť může být, do prdele, třeba automechanik!“

A o mém osudu bylo rozhodnuto.

Můj tatínek nebyl ochotný se nikdy na nic zeptat, informovat se na cestu, na čas, když mu třeba nešly hodinky. Jsem hluboce přesvědčený o tom, že čím jsme starší, tím víc se blížíme obrazu svých rodičů. Chováme se stejně a podobně i jednáme. Chvilkami mám pocit, že nás příroda dělá přes kopírák. Ne že bych byl vždycky rád, ale přistihuji se čím dál častěji, že se chovám tak, jak by se se vši pravděpodobností zachoval i tatínek. Je to v nás jak v koze, jak se říká!

Poprvé jsem to zaznamenal už před mnoha lety, v roce 1970, když Vít Olmer točil film *Takže ahoj* a nabídl mi v něm malou roličku. Byl jsem tehdy v angažmá v ústeckém Kladivadle, nabídkou jsem byl polichocení a chtěl vypadat jako ostřílený profík, takže jsem se vůbec na nic nezeptal, když mi jednoho dne zavolali s tím, že druhý den se v Praze točí. Jen jsem přisvědčil, že tam určitě budu, a zavěsil.

Nezeptal jsem se na adresu, nezajímala mě žádná jména ani telefonní čísla. Dneska je to legrace, protože mobilní telefon uchová číslo volajícího, takže se vždycky máme na koho obrátit. Ale pevné linky tohle ještě neuměly. Takže jsem jenom věděl, že mám být někde v Klementinu. Ale kde to je a co to je, jsem netušil. Nicméně jsem druhý den nasedl na vlak, přijel do Prahy, vzal si jako světák taxíka a řidiče požádal, ať mě doveze do Klementina.

Dovezl mě a já byl nadmíru spokojen. Vpadl jsem přímo do filmovacího ruchu, viděl jsem pobíhající lidi, osvětlovače, kamerama-

ny, oddechl jsem si a byl sám se sebou spokojený, jak skvěle jsem to zvládl.

Se všemi jsem se pozdravil a všichni mi odpověděli. Já si sedl, ale nikdo si mě nevšímal. Zapálil jsem si cigaretu. Vykouřil jsem druhou, třetí...

Měl bych se nějak připomenout, řekl jsem si, když už to čekání bylo nějak dlouhé.

„Je tady někdo od produkce?“ zeptal jsem se jednoho pána.

„Nač ji potřebujete?“

„Chtěl jsem se zeptat, jestli si tady někde můžu koupit kafe!“

„No to já nevím.“

„Vy tady nemáte bufet?“

„Ne!“ řekl a rozpačitě se na mne koukal.

„A cigára tady asi taky nekoupím...“

„Naproti je restaurace!“

„Tak dobře, kdyby mě někdo sháněl, tak jsem v restauraci!“

Všichni se po sobě udiveně podívali, ale nic neřekli.

Tak jsem si sedl do restaurace, dal si jedno kafe, pak druhý. Sedím už hodinu a pořád mě nikdo neshání. Tak jsem se tam vrátil.

„Prosím vás, může mi někdo říct, kdy přijdu na řadu?“

„S čím?“

„Tak teď už toho mám dost. Já se sem ženu až z Ústí nad Labem, jsem tady včas...“

„A co byste tady rád dělal?“

To už na mne bylo příliš: „Tak podívejte, jmenuju se Dvořák Josef, přijel jsem z Ústí, z Kladivadla a mám roli ve vašem filmu.“

„Jakou roli?“

„Ježíšikriste! Tak si přečtete obsazení!“

„Nám to vaše jméno ale nic neříká...“

„Tak zavolejte pana režiséra!“

„Stojí vedle vás!“

Otočil jsem se na něj a znejistěl. Toho jsem neznal, takhle Vít Olmer, s nímž jsem se domlouval, nevypadal. Takže vyšlo najevo, že se tam sice točí film, ale úplně jiný. A že nemám být v Klementinu, ale v Rudolfinu, kde točí pan Olmer. Když se to vysvětlilo, produkce přestala být rozpačitá a začala být laskavá. Převezli mě do Rudolfinu, tam už všichni ruce nad hlavou:

„Ježíškriste, kde jste? My tady na vás všichni čekáme. Říkali jsme panu režisérovi, ať vezme někoho z Prahy. On ale musí vzít vás z Ústí nad Labem! To jsou jenom komplikace!“

„Jaký komplikace?“ ozval jsem se. „Vždyť já už málem natočil jinej film, a ta předchozí parta byla daleko ochotnější, než jste vy! Měl jsem tam zůstat!“

Nakonec všechno dobře dopadlo, natočili jsme to a já ani moc nezdržoval. Ovšem celou cestu domů jsem přemýšlel, proč jsem se tak zachoval. Kde se berou tyhle zděděné sklony. Snad je máme uložené někde v šuplíku. Pak se stačí jenom nahnout, šuplík vyjede, z něho vyskočí genetická informace a zachováme se přesně tak jako naši předkové.

Pokud někdy použiji v téhle knížce vulgární výraz, je to jenom proto, že ho nelze v daném kontextu nahradit jiným slovem. Ta chvíle právě nastala.

Jednou jsem přišel domů, maminka seděla v křesílku, přivítali jsme se, ona zvedla utrápené oči a pronesla:

„Pepíčku, tatínek se nám definitivně zbláznil!“

Zase jsem se polekal, i když už jsem si dávno mohl zvyknout na to, že maminka jiné než katastrofické zprávy neposkytuje. Ale byla pokaždé tak věrohodná a sugestivní, vždycky jsem na to skočil.

„Co se s ním stalo, mami?“ ptám se roztrápeným hlasem.

„Představ si, že koupil za stokorunu hovna!“

Maminka, ženská z vesnice, která šetřila každou korunu, nemohla pochopit, že někdo může dát peníze za hnůl!

V naší rodině se alkoholu příliš neholdovalo. Tatínek si čas od času dal skleničku, nic víc. Ale když přestal chodit do práce, kolikrát jsem ho načapal, když jsem přijel domů, jak si kupuje lahvinku dobrého vína. Vzal si ji večer k televizi a po skleničkách ji pomaloučku polehoučku vypil. U televize seděl tak dlouho, dokud bylo víno. Mamince se moc nelíbilo, že tatínkovi víno zachutnalo, stěžovala si na to, ale já ji ujišťoval, že to je normální. Že se tatínek celý život od rána do večera honil v práci a teď, když je v penzi, si může také něco dopřát. Naštěstí maminka byla laskavá a dopřála mu to.

Jednou jsme se vrátili z dovolené. Byli jsme s dětmi někde u moře a hned jak jsme přijeli k našim, zalehli jsme do postelí, protože jsme byli po té dlouhé cestě hrozně utahaní. Druhý den dopoledne jsem vstal a tatínek se mnou šel na špacír do města. Dlouho už jsme takhle spolu nešli, protože jsem byl pořád ve světě. A jak si to tak štrádujeme, tatínek najednou povídá:

„Nedáme si jedno pivo?“

To bylo poprvé v životě, co jsem šel s tatínkem do hospody.

„Nedáme si panáka?“ ptal se o něco později.

„Co se to s tebou děje? Já tě nepoznávám!“ divil jsem se.

Tak jsme si dali kořaličku, vypili pivo a šli domů. Později dopoledne pro mě a moji ženu přijeli kamarádi, abychom jeli k nim na chalupu, že pečou prase. Děti jsme nechali u dědečka a babičky a odjeli, aniž jsme komukoliv řekli kam. Sami jsme to totiž nevěděli, jen jsme tušili, že je to někde u Karlových Varů. Jak jsme tak seděli, popíjeli a jásali, otevřely se dveře a v nich stál bratr mé ženy. Podíval jsem se na něj a hned jsem věděl, že se něco muselo stát.

Je zvláštní, jak v určitých chvílích lidé reagují. Jak se hned vyděsí, aniž by někdo cokoliv řekl. To se stalo i mně. Nikdo zřejmě v takovou chvíli nečeká příjemnou zprávu. S tou se málokdy chvátá. Ani takhle zpráva dobrá nebyla.

Tatínek se prý vrátil domů, vzal si motyku a šel na zahradu. Maminka na něj volala: „Nech toho! Nech toho! Že ti tu motyku seberu.“

Ale s tatínkem nebyla řeč: „Maruško, musím přesadit kopretiny!“

Tatínek totiž miloval kytky. Rozuměl jim a věděl, co potřebují. Začal kopat pro kopretiny jámu, a protože měl slabé srdce, bylo to poslední, co na tomhle světě udělal.

JOSEF VOLOĎA DVOŘÁK

Že se jmenuju Josef, to ví každý, kdo mě zná. Ale že jsem taky Voloďa, to jsem zatím nikdy nikde neuváděl. Ještě před pár lety by mě totiž mohl někdo podezřívát, že si tak chci vylepšit kádrový profil, a dneska by to bylo přesně naopak.

Může za to můj dědeček. Ten byl jako legionář za první světové války na ruské frontě. Dostal se do zajetí a byl přidělen k sedlákovi na práci. Zřejmě to byl sedlák lidumil, protože ze zajatců kůži nedřel, ale naopak jim celkem dopřával. Přes den byli na poli, večer společně s domácími seděli u stolu, kde byly i ženské, jedli dřevěnými lžícemi a povídali si. Dědečkovi takový život připadal ohromně romantický, příjemný a radostný. Po návratu ze zajetí byl pořád plný milých vzpomínek, které nevybledly, ani když přešlo pár let a měl jsem se narodit já – jeho vnuk. Tehdy rozhodl, že se budu jmenovat hezky rusky – Voloďa.

Maminka si to dost dobře nedovedla představit, hlavně nevěděla, jak by mi říkala, a tak si vybrečela, že budu Voloďa až druhým jménem. Takže jsem Josef Voloďa Dvořák. Neříkali mi tak doma, neříkali mi tak nikde. Vlastně o tom nikdo nevěděl, a kdyby mi to maminka občas nepřipomněla, asi bych na to zapomněl taky.

JAK DO MÉHO ŽIVOTA PŘIŠLY VYNÁLEZY A OBJEVY

Zažil jsem začátky spousty významných novinek a objevů. Nemyslím tím třeba kosmické rakety nebo počítače. To jsou věci, které ovlivňují lidstvo jako takové, ale už méně se dotýkají obyčejného člověka v jeho každodenním životě. Spíš mám na mysli věci běžné potřeby, které však ve svých začátcích způsobovaly bouře, ba i rodinné revoluce.

Vezměme si například obyčejný vysavač, neboli lux. O jeho pořízení se v naší rodině vedly vášnivé spory. Maminka ho ani za nic nechtěla, ale tatínek po něm toužil. A nejen proto, že už ho měli lékárníkovi, ale hlavně proto, že tatínek se považoval za člověka pokrokového a lux symbolem pokroku bezesporu byl. Jelikož tatínek občas dokázal projevít rozhodnost a odhodlanost, lux se koupil.

Maminka se s ním smířila velmi rychle, dokonce ho obdivovala. Ale stejně jsme po čase přišli na to, že vyluxované koberce nosí tajně ven a klepe je. Nevěřila totiž luxu víc než sama sobě.

Velkou událostí bylo, když se objevil televizor. Ten první měli v prodejně s elektrospotřebiči, která byla kousek od nás. Určitě si na tyhle televizory také vzpomenete, milí pamětníci. Byla to vlastně velká rádia s malinkatou obrazovkou. Tak malinkou, že se jen s největším úsilím dalo poznat, zda se vysílá přímý přenos baletu z Národního divadla nebo sportovní utkání. Ale to na našem všeobecném vzrušení pranic neubíralo. Když televize na začátku padesátých let zahájila vysílání (asi si vzpomenete, že pokusně to bylo v roce 1953 a pravidelně o rok později), nemluvílo se o ničem jiném. Dodnes si pamatuji na první pořad, který jsem v ní sledoval. Byl to stolní tenis, hrál náš tehdy nejlepší tenista Ivan Andreadis, ale nedalo se poznat, který ze dvou hráčů to je, natož aby byl na té miniaturní obrazovce k rozeznání míček. Ale stejně jsem před obrazovkou nehnutě stál po celou dobu přenosu. Ještě že tenkrát televize vysílala jen pár hodin denně.

Jednou měla být v televizi opera Rusalka, to jsme ještě vlastní televizor neměli. Rodiče se domluvili s panem vedoucím z prodejny elek-

trospotřebičů, že na operu přijdeme. Večer jsme se všichni oblékli do lepšího a šli do prodejny. Pan vedoucí pustil televizor, my seděli, dívali se a měli stejně slavnostní pocit, jako bychom seděli v divadle. Otec tehdy definitivně rozhodl, že si televizi musíme koupit také. A to okamžitě. Jeli jsme pro ni do Karlových Varů, protože televizor v Kadani nebyl na prodej, byl pouze reklamní, na ukázkou. Z Karlových Varů jsme pak vlekli obrovskou škatuli s televizorem značky Mánes. Doma jsme jej vybalili, postavili na stolec a zálibně si ho prohlíželi. Večer rodiče odešli kamsi na návštěvu, já si televizor zapnul a celou dobu se díval, jak „sněží“, protože jsme ještě neměli nainstalovanou anténu.

Vždycky mě fascinovaly obrázky, které se hýbaly. Už dřív jsem hrozně rád poslouchal různé dramatizace pohádek a her v rádiu, ale když se k tomu přidaly televizní obrázky, připadal jsem si jako v jiném světě. Ten svět jsem měl rád a vyhledával ho. Ať to bylo v místním kině nebo v našem obývacím pokoji.

Tuhle vašeň jsem zřejmě podědil po svém tatínkovi. Vyprávěl mi, jak se bavivali v dobách, kdy jsem ještě nebyl na světě. Pan učitel ve Švábově na Vysočině, kde tatínek žil, přinesl vždycky krystalku – jakéhosi předchůdce rádia – a vyvolení z obce, ke kterým tatínek našťěstí patřil, k němu mohli přijít, poslouchat a přemýšlet o zázraku, který dokáže z velké dálky přiblížit hudbu a slovo. Opravdu to vypadalo zázračně. Jednoduchý rozhlasový přijímač, který nepotřeboval žádné napájení. energii si bral přímo z vysílaného signálu. Kus krystalu s pohyblivým hrotem dokázal přinášet zprávy z celého světa. Opravdu něco nevídaného! I když se pro šum těžko rozeznávalo, co je hudba a co mluvené slovo, stejně u toho všichni vydrželi sedět hodiny a jezdit hrotem po krystalu, aby se našel co nejlepší signál. Tatínek říkal, že si tenkrát vyprávěli o tom, jak je to fascinující, když se lidé mohou dozvědět, co se děje na opačném konci světa, když se mohou prostřednictvím vysílání vzájemně poznávat. Viděli v tom naději v lepší zítřky, ve větší pochopení a vzájemně výhodnou spolupráci. Byl to skutečný

pokrok, nová technika, která mnohé slibovala. A dneska můžeme říct, že sliby splnila. Kdykoliv se můžeme s kýmkoliv propojit, nezáleží na času ani vzdálenosti. A že se dá s úspěchem pochybovat o těch slibovaných lepších zítřcích? Za to ale technika opravdu nemůže.

OSUDY SOCH A NAŠE NÁRODNÍ POVAHA

V Horní Cerekvi na Vysočině jsem se narodil, ale dlouho tam nepobyl. Jenom první tři roky života. Bydleli jsme v hotelu Svoboda. To je hezký název pro hotel, že? Ale já mám Horní Cerekev spojenou především se sochou prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, která stávala tu a tam na náměstí. Chvíli tam byla, potom zmizela, aby se posléze opět objevila. Tatínek rád vyprávěl o jejím osudu. Nejdřív byla odhalena socha samotného Masaryka, pak, když se prezidentem stal Edvard Beneš, bylo místním hloupé, že mají prezidenta, který už neprezidentuje, a tak k Masarykovi přibyla Benešova hlava. Zrodilo se tedy sousoší. Ale ani ono tam dlouho nevydrželo. Přišla okupace a hned v roce 1938 oba prezidenti kamsi zmizeli. V roce 1945 se socha zase vrátila, ovšem za tři roky – ve čtyřicátém osmém – byla opět pryč. O dvacet let později – v osmašedesátém – se konalo znovuodhalení a o rok později, v devětašedesátém, se socha zase musela se svým místem rozloučit. Vrátila se až po roce 1989 a já se bojím říct, že s konečnou platností. Kdoví co nás ještě čeká a jak budeme velké muže vlastní minulosti ctít a hodnotit.

Možná, že osudy soch vypovídají o našem národě víc než učené traktáty a sociologické výzkumy. Počínáme si však velmi opatrně. Sochu odstraníme, ale nerozbijeme ji, jako to dělají jiné národy. Jaksi předem počítáme se změnou situace, snad se bojíme, že by nás někdo mohl volat k odpovědnosti. Patrně je nám i líto něčeho se definitivně zbavovat. Možná si také řekneme, škoda té sochařovy námahy. Je to optimismus? Je to pokrytectví? Je to švejkovství?

Asi všechno dohromady. Prostě jsme takoví, a kdybychom byli jiní, nebyli bychom to my.

KADAŇ

Kadaň je město nevelké, ale se slavnou minulostí. Už ve 13. století se totiž stala královským městem a kolik měst se něčím takovým může pochlubit? Později sice byla několikrát vypleněna, dobyli ji husité, párkrát ji za třicetileté války vypálili Švédové a na začátku minulého století vyhořelo město úplně celé.

Pamatuji si Kadaň jako příjemné místo, kde jsem prožil velký kus života. Kdybych pátral po tom, kde čerpal Bohumil Hrabal náměty pro své příběhy, vsadil bych se, že to bylo právě tady. V městě zalidněném svéráznými figurkami a postavičkami, které mi i dneska procházejí vzpomínkami ve své tehdejší podobě.

Bydleli jsme na náměstí proti kostelu, vedle nás byl hotel Slunce. A maminka, protože byla přes den v obchodě, musela být o všem informovaná, aby vedle koloniálního zboží mohla nabízet zákazníkům i žhavé novinky o dění na náměstí a jeho okolí. To nešlo, aby pokladní ze kšeftu nevěděla, co se zrovna děje. Soustředila se hlavně na večer, aby ráno při otevření měla pro nakupující čerstvé zprávy. Suplovala funkci ponocného, který v té době už večerní město nehlídal. A jelikož nebylo tolik aut a na náměstí nebyl rachot, mohla maminka každého, kdo se večer vracel z hospody, sledovat. Věděla, v kolik kdo a s kým odcházel i co povídal. Jednou jsem se probudil, a jak bylo u nás doma zvykem, šel jsem k oknu a obhlížel náměstí. Z hospody právě vyšel místní opilec. Jsem sice pyšný, že si i po letech pamatuji jeho tvář a jméno, ale neprozradím ho. Dneska už vím, že není fér někoho tajně pozorovat a po letech také nechci nikomu kazit pověst. Kdoví jak se opilcovy cesty odvíjely dál, třeba se polepšil a stal se z něj ctnostný občan, možná i politik.

Tehdy si sedl na schůdky u kostela, opřel se o vrata, začal se nahlas modlit a zpovídat Pánubohu. Vyprávěl mu o tom, jak špatnej je chlap, že nemá rád práci, málo vydělá a většinu z toho pak propije.

„Jen se na mě, Bože, podívej! Kolikrát i ženu zbiju. Strašnej jsem, strašnej!“ zaúpěl s očima obrácenýma k nebesům.

Asi půl hodiny nepřetržitě lkal do ztichlého náměstí. Najednou se však odmlčel a řekl větu, kterou nevymyslíte: „Panebože, nezlob se na mě, ale já už musím domů, protože mě zebe prdel!“

Až teď po mnoha letech si uvědomuji, že ten kající promlouvající v noci s Bohem je vlastně moderní dramatik, který dokázal spojit nespojitelné. Boží zповěď s tou nejryzejší realitou.

Pak vzpomínám ještě na jednoho opilce, kterého jsem na vlastní oči viděl ve vrcholném okamžiku jeho života. Ten byl skálopevně přesvědčený, že je duší horolezec. Jen zatím neměl možnost nikam lézt a dokázat ostatním, že žádná skála pro něj není dost vysoká. Když se jednou vrátil z hospody, rozhodl se vyšplhat na mariánský sloup uprostřed náměstí. Jenomže byly tři hodiny odpoledne a náměstí plné lidí. Hbitě vylezl po sochách a hlavách svatých až nahoru k Boží trojici; tu objal kolem krku a vítězně zařval. Ale jeho radostný povyk ještě ani nedozněl, když dostal strach. Uvědomil si, že bude muset také lézt dolů. Ale s tím nikdy ve svých představách nepočítal, vždycky promýšlel jenom cestu vzhůru. Roztřásl se hrůzou, přestal ovládat své končetiny, pevně objímal svaté a skrápěl kámen svými slzami. Museli pro něj přijet hasiči a dalo jim hodně práce samozvaného horolezce postavit zase na pevnou zem.

Ještě dneska přemýšlím o jeho pocitech. Měl dojem, že je vítěz, nebo naopak, že prohrál? A to navždy a definitivně, protože už nikdy nemohl v hospodě vyprávět, jaký by byl borec, kdyby ovšem měl ty možnosti, jako mají lidé žijící v oblastech velehor. Ono dostat se nahoru je zřejmě jednodušší než sestupovat dolů. Sestup totiž obvykle strašně bolí, protože často bývá nedobrovolný. Ale to nemluvím o sestupu z nějaké osmitisícovky, s tím taky nemám žádné zkušenosti.

Za zmínku určitě stojí také kadaňský švec Materna. Poslední soukromník, který už státu nestál za znárodnění. K němu jste přišli, boty spravil na počkání, a ani jste nemuseli mít peníze, stačil džbán piva. Tatínek mi vždycky dal rozbité boty a k nim rovnou peníze na pivo. Ani nemusel nic říkat. Došel jsem za panem Maternou, ten si boty prohlídl a kývl hlavou: „Támhle je džbán!“

Beze slov jsem ho popadl a letěl do hotelu Slunce, aby mi ho tam naplnili po okraj. Když jsem se vrátil, byly boty většinou už spravené a pan Materna se chopil džbánu.

Večer se potom konaly bohatýrské jízdy v hospodě Kotva u Ohře. Mazaly se karty, poctivě se popíjelo, a to až do okamžiku, kdy švec Materna znehybněl. Pak ho naložili na trakař a odvezli do jeho dílny, aby se ráno po vystřízlivění opět mohl pustit do spravování bot ctihodných kadaňských obyvatel.

Tyhle vzpomínky a obrázky si hýčkám a nesu si je celým životem jako svou výbavu a úspory. Je to moje rezerva pro chvíle, kdy mi není nejlíp. To se pak vrátím do města svého mládí, obklopím se v duchu svými blízkými i všemi svéráznými sousedy a sousedkami, zase jsem kluk a těším se na ten krásný velký svět, který na mě už čeká.

PROČ SE ZE MĚ NESTAL ZLODĚJ

Každý kluk touží po tom, aby ho kamarádi uznávali, aby měl v hierarchii party dobré postavení. To já měl, i když za tu cenu, že jsem kradl. Snad je polehčující okolností, že jsem kradl jenom doma. Navíc si myslím, že každý by si měl v dětství vyzkoušet, co to s jeho svědomím udělá, když něco malého někdy ukradne. Je to ta nejlepší prevence, aby se z něj později zloděj nestal.

Tehdy existoval přidělový systém. Jen pamětníci už vědí, že šlo o takzvané vázané hospodářství, kdy základní životní potřeby byly vydávány na základě lístků, které se fasovaly podle rodinných poměrů nebo nároč-